

Presentació: PANDÈMIA

Jordi Corominas i Joan Albert Vicens

“Hasta ahora hemos podido gastarle bromitas al Soldadito de Nápoles impunemente; pero ya nos falta el humor, ya nos hemos puesto serios y apenas nos llega la camisa al cuerpo. La gripe es una enfermedad que mete miedos digan lo que quieran los informes oficiales. Cada quien sabe cómo le va en su casa, y demás, a nadie le falta un amigo alarmista que cuenta y no acaba de los estragos que está causando la invasión gripal. ¡Alguna invasión habíamos de sufrir también nosotros, mal acostumbrados como estábamos con las delicias de la neutralidad! Ya está aquí el enemigo; a ver cómo le detenemos”.

Això publicava el diari *La Vanguardia* el 3/10/1918. Al març del mateix any havia començat a escampar-se per Europa una malaltia pulmonar que acabaria matant moltes més persones que la Primera Guerra Mundial, la més devastadora de la història fins aleshores. Es calcula que entre 20 i 50 milions de persones –i la xifra creix fins a 100 milions en alguns estudis– van morir a causa del que es va anomenar aleshores la “grip espanyola” perquè fou Espanya el primer lloc on s’informà obertament de la malaltia mentre la censura l’ocultava als països bel·ligerants. A Espanya preferien anomenar-la “grip europea” o “Soldado de Nápoles”, tot fent broma amb una cançó amb aquest títol

de l’òpera *La canción del Olvido*: «Soldado de Nápoles / que vas a la guerra / Mi voz recordándote / Cantando te espera...». Els primers mesos de la pandèmia es toleraven les bromes perquè ningú s’imaginava que arribaria a ser tan devastadora. Sembla que la infecció va arribar a Europa amb els soldats nord-americans i que els moviments de militars d’arreu del món en van facilitar l’explosió pandèmica.

Avui tornem a viure una situació anàloga: una infecció molt contagiosa d’origen xinès que tothom descrivia inicialment com a “una mena de grip” s’ha tornat pandèmica i, sense ser tan letal com la de 1918, ja ha infectat oficialment 70 milions de persones i ha causat més d’un milió i mig de morts, encara que són moltes més les persones malaltes i les víctimes mortals no registrades. Els paral·lelismes entre el relat de *La Vanguardia* fa un segle i la situació actual salten a la vista: por creixent de la població, caos informatiu, desconfiança en els governs, sentiment d’invasió que ens capgirarà la vida, a nosaltres, que hem viscut al marge de les guerres dels altres, incertesa davant del futur...

En el moment de publicar-se aquest número de Perifèria CPG, la pandèmia compleix el seu primer any i ja s’estan fent les primeres vacunacions... als països més rics, naturalment. La ciència ha treballat per

a obtenir-les amb un rigor i una eficiència inimaginables fa un segle. Pel camí, la Covid-19, a més del reguitzell de malalts i de morts, ha produït un daltabaix econòmic mundial sense precedents en els darrers 75 anys, amb caigudes enormes de la producció, creixement de l'atur, paràlisi de la mobilitat internacional (turisme, tràfic aeri...), suspensió d'infinat d'activitats (educatives, culturals, esportives, festives, etc.), canvis dràstics en la vida quotidiana de la gent, i en les relacions personals, el treball, la vida familiar... Els qui ens hem estalviat les guerres del passat mai no havíem viscut un trasbals d'aquesta magnitud.

Fotografia de Felipe Flores

La gestió de la pandèmia ha estat erràtica gairebé a tot arreu, com a resultat del desconeixement del virus i de la seva evolució, i en funció també de la destresa i els recursos dels governs, sotmesos a tota mena de pressions i lidiant amb el cansament creixent de la població a causa de les mesures de control i mitigació. A Espanya, especialment, ha mancat la col·laboració entre govern i oposició en la lluita contra la pandèmia.

Molt pitjor és la situació als països menys desenvolupats on sempre plou sobre mullat i on la pandèmia es conjuga amb la pobresa endèmica, la desigualtat i, molt sovint, l'autoritarisme. A més, hi ha un reguitzell de líders polítics populistes que han utilitzat la Covid-19 per aconseguir fins roïns: el setge a les minories, a immigrants o estrangers, culpant-los de la malaltia; acusacions sense proves a d'altres països de ser-ne els promotors, etc. Com a mostres d'això, publiquem articles que expliquen la gestió de la pandèmia als Estats Units o Nicaragua –en el dos extrems de la riquesa i la pobresa i en els dos casos amb governs populistes i negacionistes– o de El Salvador.

Estem obligats a analitzar la pandèmia i reflexionar sobre ella no tan sols des de la medicina o les ciències experimentals, sinó també des de les ciències polítiques i socials, la filosofia o la teologia. No ens podem limitar a creure que es tracta d'una malaltia –un fenomen “natural” degut a un virus– que “també” ha tingut grans repercussions econòmiques i socials, sinó que tot el procés de la pandèmia depèn d'una concatenació de factors que tenen molt a veure amb la configuració de l'actual sistema capitalista mundial, un ordre social caracteritzat per la depredació de la naturalesa, la desigualtat, la manca d'equitat en l'accés als serveis bàsics, la injustícia, la descoordinació institucional o el progrés dels nous populismes.

Ens enfrontem certament a una malaltia que té una explicació biològica, però l'ex-

pansió, la gestió o les conseqüències tan desiguals de la malaltia no s'expliquen sense la concurrència d'altres causes ecològiques, econòmiques, socials, polítiques i culturals. Sens dubte, té raó el filòsof Daniel Innerarity quan diu que la pandèmia és un "fenomen complex" que cal abordar en la perspectiva del "pensament complex" i que una correcta interpretació "teòrica" de la pandèmia és imprescindible si volem que rebí un resposta adequada de les institucions i dels actors polítics a tots els nivells, des del local al mundial.

Hem cregut que la revista Perifèria CPG podria contribuir des de la seva posició humil a la reflexió sobre la pandèmia de la Covid-19 proposant a diferents autors que en parlessin des de punts de vista ben diferents, des de distintes situacions geogràfiques, i culturals o des d'experiències personals varies, algunes d'elles colpidores.

Volem donar les gràcies a tots els col·laboradors d'aquest volum. Tots ells han hagut de treballar-hi a corre-cuita, reflexionant sobre un fenomen que canvia cada dia i que encara ens pot sorprendre de moltes maneres.

Les imatges que il·lustren els articles d'aquest número han estat obtingudes de diferents artistes que les ofereixen lliurement a internet. Els citem sempre a peu de foto. Les fotografies de l'article del Dr. Jordi Espluga ens les ha cedit ell mateix i ens traslladen a un hospital català durant la primera onada de la pandèmia. El fotò-

graf xilè Felipe A. Flores Salgado ens ha cedit amablement una sèrie de fotografies que reflecteixen la quotidianitat dels carrers xilens durant la pandèmia. Li ho agraïm molt sincerament.

Per finalitzar aquesta presentació, volem recordar tots els damnificats i les víctimes de la Covid-19 com a malaltia, més enllà de les seves repercussions en altres àmbits. La majoria tenim algun familiar, amic, veí o conegut que n'ha patit les conseqüències, si és que no les hem sofert també en primera persona. Hem dedicat aquest volum al personal sanitari que ha treballat d'una manera admirable, arriscant la vida, per atendre les persones infectades i malaltes, anant molt sovint més enllà del que els podíem exigir com a professionals.

Gener de 2020